

POSTANOWIENIE

Dnia 12 grudnia 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Grzegorz Misiurek (przewodniczący)

SSN Władysław Pawlak (sprawozdawca)

SSN Marta Romańska

w sprawie z wniosku Dyrektora Zakładu Karnego w S.
przy uczestnictwie H.A. i Prokuratora Okręgowego w G.
o uznanie za osobę stwarzającą zagrożenie,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 12 grudnia 2017 r.,
skargi kasacyjnej uczestnika postępowania H.A.
od postanowienia Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 14 marca 2017 r., sygn. akt I ACa (...),

1. oddala skargę kasacyjną;

2. przyznaje od Skarbu Państwa - Sądu Okręgowego w G. na rzecz adwokata Z.B. kwotę 240 (dwieście czterdzieści) zł, powiększoną o stawkę podatku od towarów i usług, tytułem kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej uczestnikowi H. A. z urzędu w postępowaniu kasacyjnym.

UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 6 lutego 2017 r., Sąd Okręgowy w G. uznał uczestnika H.A. za osobę stwarzającą zagrożenie (pkt I); zastosował wobec niego nadzór prewencyjny (pkt II); zarządził pobranie od niego wymazu ze śluzówki policzków w celu przeprowadzenia analizy DNA, odcisków palców, wykonanie zdjęć,

szkiców i opisu jego wizerunku w odpowiednich bazach i zbiorach danych, o których mowa w ustawie z 6 kwietnia 1990 r. o Policji.

Powyższe rozstrzygnięcie zapadło w następującym stanie faktycznym: Uczestnik urodził się [...] 1961 r. W warunkach izolacyjnych przebywał z krótkimi przerwami od 1979 r. w związku ze skazującymi wyrokami sądów karnych, a to: wyrokiem Sądu Rejonowego w B. z dnia 5 lipca 1979 r. za kradzież zuchwałą została mu wymierzona kara pozbawienia wolności, darowana na mocy amnestii z 1 lipca 1984 r.; wyrokiem Sądu Rejonowego w P. z dnia 23 czerwca 1980 r. za kradzież zuchwałą/z włamaniem, rozbój i paserstwo został skazany za poszczególne przestępstwa na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania; wyrokiem Sądu Rejonowego w B. z dnia 21 listopada 1980 r. został skazany za kradzież mienia społecznego na karę pozbawienia wolności, którą mu darowano na mocy amnestii z 1 lipca 1984 r.; wyrokiem Sądu Wojewódzkiego w O. z dnia 18 maja 1987 r. za kradzież zuchwałą/z włamaniem, rozbój mniejszej wagi i usiłowanie zabójstwa został skazany na karę pozbawienia wolności, którą odbywał do 29 lipca 2000 r.; wyrokiem Sądu Rejonowego w P. z dnia 10 lutego 1993 r. został skazany na karę pozbawienia wolności, którą odbywał do 28 lutego 2001 r.; wyrokiem Sądu Wojewódzkiego w S. z dnia 13 września 1996 r. za kradzież zuchwałą, kradzież z włamaniem, niszczenie dokumentów, rozboje, czynną napaść na funkcjonariusza publicznego, spowodowanie uszkodzenia ciała, wymierzono mu karę 15 lat pozbawienia wolności; wyrokiem Sądu Rejonowego w S. z dnia 21 kwietnia 1998 r. za samowolne uwolnienie się w trakcie odbywania kary pozbawienia wolności wymierzono mu karę 8 miesięcy pozbawienia wolności.

Najcięższe czyny popełnione przez uczestnika zostały osądzone wyrokiem Sądu Wojewódzkiego w O. z dnia 18 maja 1987 r. Uczestnik wraz z inną osobą został oskarżony, o to, że działając wspólnie i w porozumieniu z innym sprawcą z zamiarem pozbawienia życia i obrabowania S.K. , posługując się niebezpiecznymi narzędziami w postaci pistoletu i noża, wielokrotnie uderzyli go w głowę i inne części ciała, powodując m.in. dwie rany z wieloodłamowym złamaniem kości ciemieniowej czaszki z wgłębieniem, które bezpośrednio zagrażały życiu, a następnie zabrali w celu przywłaszczenia na jego szkodę dwie pary rękawic

skórzanych i inne przedmioty, lecz zamierzonego skutku w postaci śmierci nie osiągnęli, z uwagi na natychmiastową pomoc lekarską, przy czym uczestnik dopuścił się tego czynu w okresie 5 lat pod odbyciu 4 lat kary pozbawienia wolności za umyślne przestępstwo podobne. Za to przestępstwo uczestnik został skazany na karę 15 lat pozbawienia wolności. Wobec uczestnika orzeczono stosowanie nadzoru ochronnego przez okres 5 lat po odbyciu kary pozbawienia wolności, w związku z ustaleniem, że czyny zostały popełnione w warunkach recydywy.

W dniu 16 września 1994 r. uczestnik był opiniowany psychiatrycznie w ramach toczącego się przeciwko niemu postępowania przygotowawczego. Biegli nie stwierdzili u niego występowania choroby psychicznej, niedorozwoju umysłowego ani innych zaburzeń psychicznych. Rozpoznano natomiast zaburzenia osobowości uwarunkowane wieloprzyczynowo.

W dniach 6 lutego 2006 r. oraz 25 lipca 2007 r. uczestnik został poddany badaniom psychologiczno-penitencjarnym. Prognozę kryminologiczno-społeczną uznano za niepewną, gdyż prowadził nieuporządkowany tryb życia, wielokrotnie dopuszczał się czynów niezgodnych z prawem. Wprawdzie deklarował krytycyzm w ocenie własnego postępowania, ale jego autentyczność była trudna do oceny. Do sierpnia 2000 r. uczestnik był zakwalifikowany do kategorii „niebezpiecznych”. Ostatecznie w 2007 r. z uwagi na trudności w relacjach z otoczeniem, dążenie do nawracania współosadzonych, ciągłe rozmowy o Bogu, postępujące zaburzenia, został on skierowany do dalszego odbywania kary w ramach oddziału terapeutycznego.

W opinii psychiatrycznej z dnia 24 lipca 2016 r. wydanej w celu ustalenia, czy zachodzą przesłanki określone w ustawie z dnia 22 listopada 2013 r. o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzającymi zagrożenie dla życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób (Dz. U. z 2014 r. poz. 24 ze zm.; dalej: „ustawa z dnia 22 listopada 2013 r.”), stwierdzono, że poziom umysłowy uczestnika jest na poziomie inteligencji przeciętnej, poza myśleniem abstrakcyjnym w procesie tworzenia pojęć. Uczestnik zna i prawidłowo rozumie znaczenie złożonych sytuacji społecznych, norm i ocen dotyczących społecznego zachowania. Jednak nie zinternalizował w procesie socjalizacji społecznych

wartości, wymagań i norm postępowania, mimo że dobrze je zna i prawidłowo rozumie. Uczestnik nie miał zdolności wglądu w cechy swojej osobowości i motywów zachowań. Prognoza kryminologiczno - społeczna jest niepewna. U uczestnika stwierdzono osobowość o cechach nieprawidłowych dyssocjalnych. Uczestnik nie wykształcił konstruktywnych mechanizmów obronnych.

W opinii psychologicznej z dnia 27 lipca 2016 r. stwierdzono, że głęboko zaburzona struktura osobowości uczestnika zdeterminowała jego schemat funkcjonowania, w którym wykazuje on szereg deficytów mających źródło w zaburzonej strukturze osobowości. Na pierwszy plan wysuwa się brak umiejętności nawiązywania prawidłowych relacji z otoczeniem. Uczestnik traktuje ludzi wybitnie instrumentalnie, nie zwraca uwagi na uczucia i potrzeby innych, winą za wszelkie pojawiające się trudności obarcza otoczenie. Uczestnik przejawia zaburzenia osobowości o charakterze dyssocjalnym, sztywność i niezmienność prezentowanych postaw, poważne deficyty w sferze relacji społecznych, zwłaszcza wrogą, agresywną postawę wobec ludzi, zaburzenia sfery emocjonalno - popędowej: impulsywność, reakcje nadmiarowe, brak wglądu we własne mechanizmy zachowań, brak krytycyzmu w ocenie zachowań i brak motywacji do pracy nad sobą w zakresie przejawianych deficytów, ujawnianie potrzeb i popędów bez zważania na następstwa i zasady społeczne, negatywne nastawienie do udziału w realizacji indywidualnego programu terapeutycznego, brak planów na przyszłość, brak bliskich więzi z rodziną. W konkluzji biegła stwierdziła, że nie można wykluczyć, że zachodzi co najmniej wysokie prawdopodobieństwo popełnienia czynu zabronionego z użyciem przemocy lub groźby jej użycia przeciwko zdrowiu lub wolności seksualnej, zagrożonego karą pozbawienia wolności, której górna granica wynosi co najmniej 10 lat.

Uczestnik nie wyobraża sobie, aby możliwe było uznanie go za osobę stwarzającą zagrożenie, skoro od 17 lat otrzymał jedynie kilka raportów karnych w postaci upomnień. W sferze deklaracji krytycznie odnosi się do popełnionych czynów, po otrzymaniu wyroku łącznego „popłakał się”. Uczestnik wskazał, że w 1999 r. o godz. 16 doznał objawienia religijnego, „złe myśli z niego wyszły jak robaki i otrzymał nową świadomość”. Od tej pory w swoich wypowiedziach pisemnych oraz ustnych wielokrotnie odwołuje się do treści o charakterze religijnym.

Uczestnik powtarzał klasę w szkole podstawowej z powodów wychowawczych, co było powodem kontynuowania nauki w OHP. Po raz pierwszy do zakładu karnego trafił w wieku 18 lat. Z zawodu jest ślusarzem. W więzieniu pracował - wytwarzał skóry, torebki, rękawiczki, portfele, poduszki, kapy. Obecnie przebywa w celi jednoosobowej, m.in. z uwagi na wegetarianizm, silną religijność i odmowę uczestnictwa w zajęciach terapeutycznych.

Podczas izolacji uczestnik wielokrotnie bezskutecznie zwracał się o warunkowe przedterminowe zwolnienie oraz przerwy w odbywaniu kary pozbawienia wolności. Po opuszczeniu zakładu karnego zamierza skorzystać z posiadanych środków finansowych i systemu pomocy postpenitencjarnej, udać się do szwagra „postawić warsztat”. Utrzymuje kontakty telefoniczne z matką, jest kawalerem. Listów do rodziny nie pisze. Zamierza głosić ewangelię i z tego się utrzymywać. Zamieszkałby w O., gdzie zaproponowano mu krótkookresowy najem pokoju w lokalu mieszkalnym. W okresie odbywania kary uczęszczał na wizyty lekarskie, powoływał się na wyimaginowane choroby, aby uzyskać profity.

W obrazie osobowości uczestnika uwidaczniają się cechy typowe dla osobowości dys socjalnej. Brak jest wskazań do stwierdzenia występowania objawów innych zaburzeń psychicznych. Wypowiadane treści dotyczące przemiany religijnej i życia nie stanowią treści urojeniowych, a w przypadku uczestnika stanowią mechanizm obronny, dzięki któremu uczestnik funkcjonuje zgodnie ze swymi założeniami w warunkach odbywania kary. U uczestnika nie rozpoznano choroby psychicznej w sensie psychozy. Uczestnik nie doznaje objawów psychotycznych, brak jest też przesłanek do stwierdzenia, że omamy czy urojenia występowały u niego wcześniej. Nie występowały też u niego formalne zaburzenia myślenia, zaburzenia nastroju lub zachowania, pozwalające podejrzewać psychozę. Wcześniejsze rozpoznanie psychozy wynikało z postawy symulacyjno-obronnej uczestnika, co również zostało potwierdzone w kolejnych badaniach sądowo - psychiatrycznych uczestnika.

Na podstawie przeprowadzonych w toku postępowania dowodów z opinii dwóch zespołów biegłych Sąd pierwszej instancji ustalił, że u uczestnika występuje osobowość dys socjalna. Dys socjalne zaburzenia osobowości cechują się ogromną

niewspółmiernością pomiędzy zachowaniem jednostki a obowiązującym systemem norm społecznych. Uczestnik od najmłodszych lat sprawiał problemy wychowawcze wynikające z zaburzeń zachowania. Wykazywał silną, utrwaloną postawę nieodpowiedzialności. Wielokrotnie łamał obowiązujące normy społeczne, co prowadziło do notorycznych konfliktów z prawem i konieczności osadzenia na wiele lat w zakładzie karnym. Zachodzi co najmniej wysokie prawdopodobieństwo popełnienia czynu zabronionego z użyciem przemocy lub groźby jej użycia przeciwko życiu, zdrowiu lub wolności seksualnej, zagrożonego kara pozbawienia wolności, której górna granica wynosi co najmniej 10 lat. Gorliwość religijna uczestnika nie ma charakteru chorobowego. Pomimo deklarowanej religijności i zmian swego przeżywania dominują postawy osobowości dys socjalnej, a treści religijne uczestnik wykorzystuje w celach manipulacyjno-obronnych. Osoby z osobowością dys socjalną słabo poddają się oddziaływaniu terapeutycznemu. Normy społeczne traktowane są instrumentalnie, wykorzystywane do osiągnięcia celów osobistych. Osobowość dys socjalna cechuje się: brakiem zdolności odroczenia nagrody, skłonnością do zachowań impulsywnych, do agresji słownej, czynnej, popełniania ciężkich przestępstw, brakiem wyciągania wniosków z wcześniejszych nagannych zachowań, obwinianiem wszystkich na zewnątrz.

W stosunku do uczestnika przeprowadzono badania kryminologiczne różnymi metodami, m. in. VRAG/VRAG - R, systemem indywidualnej oceny kryminologicznej prof. Brunona Hołysta w oparciu o analizę akt i uzyskano wynik 29 punktów w skali 32 punktów mających obrazować prognozę powrotu uczestnika do popełnienia przestępstwa. Biegli zastrzegli, że katalog przestępstw w rozumieniu opinii kryminologicznej jest szerszy aniżeli w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 22 listopada 2013 r.

Sąd pierwszej instancji oceniając czy, a jeśli tak, to jakie środki przewidziane ustawą z dnia 22 listopada 2013 r. należy zastosować do uczestnika, zwrócił uwagę, iż sposób popełniania przez niego czynów zabronionych był związany w szczególności z zaborem mienia, zaś użycie przemocy miało charakter instrumentalny, służyło określonej celowi, tj. usunięciu przeszkody stojącej na drodze do zaboru mienia. W przypadku uczestnika główną siłą napędową wchodzenia w konflikt z prawem było pozostawanie w grupie przestępczej.

W tej sytuacji, zdaniem Sądu Okręgowego, uczestnika należało uznać za osobę zagrażającą w rozumieniu tej ustawy, ale wystarczającym środkiem dla zapewnienia bezpieczeństwa uczestnikowi i społeczeństwu, pozostaje zastosowanie nadzoru prewencyjnego, w ramach którego funkcjonariusze Policji będą mogli względem niego stosować wzmożone mechanizmy kontroli operacyjnej, zapobiegać ewentualnym skłonnościom uczestnika do popełnienia kolejnych przestępstw. Ponadto, Sąd Okręgowy zastosował konsekwencje art. 17 tej ustawy.

W uwzględnieniu apelacji wnioskodawcy Dyrektora Zakładu Karnego w S. i Prokuratora Okręgowego w G., Sąd Apelacyjny w (...), podzielając zarzuty dotyczące nieprawidłowej oceny opinii biegłych sądowych z Ośrodka Ekspertyz Sądowych „M.” w K. oraz z Zakładu Kryminologii Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu (...), zmienił postanowienie Sądu Okręgowego w ten sposób, że umieścił uczestnika H.A. w Krajowym Ośrodku Zapobiegania Zachowaniom Dys socjalnym w G..

W uzasadnieniu zakwestionował konkluzję Sądu pierwszej instancji, iż wnioski końcowe opinii psychiatrów i psychologa nie są w pełni zgodne, skoro w pierwszej kolejności mówi się o wysokim prawdopodobieństwie popełnienia przestępstw ponownie, zaś następnie o bardzo wysokim prawdopodobieństwie popełnienia przestępstw ponownie. Sąd Apelacyjny zwrócił uwagę, iż wnioski końcowe opinii z dnia 15 listopada 2016 r. stanowią jedynie syntetyczną odpowiedź na przedstawione przez Sąd Okręgowy w postanowieniu dowodowym zagadnienia prawne, które dotyczyły: 1) ustalenia, czy uczestnik H.A. wykazuje zaburzenia psychiczne, których charakter i nasilenie wykazuje, że zachodzi co najmniej wysokie prawdopodobieństwo popełnienia czynu zabronionego z użyciem przemocy lub groźbą jej użycia przeciwko życiu, zdrowiu lub wolności seksualnej, zagrożonego karą pozbawienia wolności, której górna granica wynosi co najmu je 10 lat; 2) określenia, czy prawdopodobieństwo popełnienia czynu, o którym mowa wyżej jest wysokie, czy też bardzo wysokie oraz 3) kiedy powstały i ujawniły się symptomy tych zaburzeń. W tej sytuacji, skoro poszczególne wnioski końcowe sformułowane przez biegłych stanowiły jedynie wyraz skrupulatnej realizacji zagadnień wskazanych w tezie dowodowej, to nieuprawnione było czynienie

biegłym zarzutu, że przedstawione przez nich wnioski końcowe są ze sobą niespójne. W ustnej opinii uzupełniającej złożonej na rozprawie w dniu 12 grudnia 2016 r., biegli kategorycznie stwierdzili, że prawdopodobieństwo popełnienia ponownie przez uczestnika czynu zabronionego określonego w ustawie z dnia 22 listopada 2013 r. jest bardzo wysokie, za czym ich zdaniem przemawia nie tylko jego dotychczasowy życiorys, ale przede wszystkim to, iż nie zdołał on stworzyć zadawalających relacji społecznych, nie posiada przyjaciół i znajomych spoza środowiska kryminogennego, nie występuje też aspekt ochronny w postaci wysokiego poziomu wykształcenia. Fakt odwoływania się przez biegłych do danych statystycznych nie świadczy w ocenie Sądu drugiej instancji, iż przekonanie odnośnie do występowania bardzo wysokiego prawdopodobieństwa popełnienia przez uczestnika czynu zabronionego nastąpiło wyłącznie na podstawie tych danych. W świetle art. 1 pkt 3 ustawy z dnia 22 listopada 2013 r., stwierdzone zaburzenia psychiczne muszą mieć taki charakter lub takie nasilenie, że zachodzi co najmniej wysokie prawdopodobieństwo popełnienia określonego czynu zabronionego, przy czym nawet gdyby stwierdzone u takiej osoby zaburzenia psychiczne ze swej istoty nie mogły podlegać nasileniu, to do zastosowania środków przewidzianych tą ustawą wystarczające jest, aby ich charakter uzasadniał ustalenie odpowiednio wysokiego bądź bardzo wysokiego prawdopodobieństwa popełnienia określonego czynu zabronionego.

Na podstawie opinii biegłych z Ośrodka Ekspertyz Sądowych „M.” w K., Sąd drugiej instancji ustalił, iż uczestnika charakteryzuje bezwzględne nieliczenie się z uczuciami innych, bardzo niska tolerancja frustracji i niski próg wyzwalania agresji, w tym zachowań gwałtownych, niezdolność przeżywania poczucia winy i korzystania z doświadczeń, zwłaszcza z doświadczanych kar, a także skłonność do obwiniania innych i przypisywania zewnętrznym warunkom odpowiedzialności za różne wydarzenia. Uczestnik prezentuje również silną i utrwaloną postawę braku odpowiedzialności i lekceważenia norm, reguł i zobowiązań społecznych, a dla osiągnięcia założonego celu, jest w stanie posunąć się znacznie dalej niż jest to konieczne. Wypowiadane przez uczestnika treści dotyczące jego przemiany religijnej i życia zgodnie z uzyskanymi wskazówkami są swoistym mechanizmem manipulacyjno - obronnym. Z uwagi na głębokość zaburzeń uczestnika, sposób

jego funkcjonowania oraz sztywność prezentowanej przez niego postawy udało się zrealizować jedynie nieliczne z przyjętych w ramach programu terapeutycznego zamierzeń. Podczas rozmów z wychowawcami i psychologami prezentował zwykle postawę lekceważącą na proponowane oddziaływania terapeutyczne, zaś jedyną formą jego aktywności była terapia zajęciowa. Próby niesienia mu pomocy psychologicznej, przyjmował jako działania skierowane przeciwko niemu. Realizacja indywidualnego programu terapeutycznego uczestnika sprowadzała się do systematycznego motywowania go do zmiany postawy, podjęcia aktywności w organizowanych zajęciach psychokorekcyjnych, kontroli stanu psychicznego, zapewnienia według potrzeb opieki psychiatrycznej. Na podejmowane w stosunku do niego oddziaływania psychokorekcyjne uczestnik jest niepodatny. Odmawiał udziału w grupowych zajęciach psychokorekcyjnych. Odmawiał udziału w tzw. Treningu Zastępowania Agresji ART. Uczestnik wykazuje też znikomą podatność na oddziaływania w kontakcie indywidualnym. Trudno mówić o jakiegokolwiek motywacji do zmiany sposobu funkcjonowania, gdyż uczestnik nie dostrzega u siebie sfer, które warto byłoby zmienić. Idealistyczna wizja samego siebie w zderzeniu z problemami życia po opuszczeniu zakładu karnego może prowadzić do frustracji i kryzysu, co z kolei może skutkować przejawianiem przez niego zachowań nieprzewidywalnych, stwarzając realne zagrożenie ponownego popełnienia przez niego czynów zabronionych o znacznej społecznej szkodliwości.

W związku z powyższym w ocenie Sądu Apelacyjnego w odniesieniu do uczestnika H.A. zachodzi bardzo wysokie prawdopodobieństwo popełnienia czynu zabronionego, o którym mowa w art. 14 ust. 3 ustawy z dnia 22 listopada 2013 r. Konkluzji tej nie może zdaniem Sądu drugiej instancji podważyć treść opinii Zakładu Kryminologii Katedry Prawa Karnego Materialnego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu (...), w której nie stwierdzono kategorycznie bardzo wysokiego prawdopodobieństwa powrotu do przestępstwa, a jedynie wskazano, że nie można wykluczyć, że w przypadku uczestnika zachodzi bardzo wysokie prawdopodobieństwo ponownego popełnienia przez niego czynu zabronionego z użyciem przemocy lub groźby jej użycia przeciwko życiu, zdrowiu lub wolności seksualnej. Biegli zarówno w pisemnej, jak i ustnej opinii podnieśli, że przyjęte metody badania uniemożliwiają ze swej istoty dokonanie jednoznacznej oceny i

stąd taki wniosek. Biegli prognozę powrotu uczestnika do popełnienia przestępstw określonych ustawą z dnia 22 listopada 2013 r. ocenili na 29 punktów w skali 32 punktów, co zdecydowanie potwierdza istnienie bardzo wysokiego stopnia prawdopodobieństwa ponownego popełnienia tego rodzaju przestępstwa.

W skardze kasacyjnej uczestnik H.A. zaskarżając postanowienie Sądu drugiej instancji w części, w jakiej uwzględniono apelację wnioskodawcy Dyrektora Zakładu Karnego w S. i Prokuratora Okręgowego w G. oraz oddalono apelację uczestnika, domagał się jego uchylenia z przekazaniem sprawy do ponownego rozpoznania. Zarzucił naruszenie przepisów prawa materialnego, tj. art. 14 ust. 1 ustawy z dnia 22 listopada 2013 r., przez przyjęcie, że konieczne jest umieszczenie uczestnika w Krajowym Ośrodku Zapobiegania Zachowaniom Dysocjalnym w G. z powodu charakteru stwierdzonych u niego zaburzeń psychicznych, które wskazują na bardzo wysokie prawdopodobieństwo popełnienia czynu zabronionego z użyciem przemocy lub groźbą jej użycia przeciwko życiu, zdrowiu lub wolności seksualnej, zagrożonego karą pozbawienia wolności, której górna granica wynosi co najmniej 10 lat; art. 14 ust. 3 ustawy z dnia 22 listopada 2013 r. przez umieszczenie uczestnika w Krajowym Ośrodku Zapobiegania Zachowaniom Dysocjalnym w G.; naruszenie prawa procesowego, tj. art. 382 k.p.c. przez pominięcie materiału dowodowego w postaci opinii Zakładu Kryminologii Katedry Prawa Karnego Materialnego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu (...).

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Artykuł 378 § 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. nakłada na sąd drugiej instancji obowiązek ponownego rozpoznania sprawy w granicach apelacji, co oznacza nakaz wzięcia pod uwagę wszystkich podniesionych w apelacji zarzutów i wniosków. Granice apelacji wyznaczają ramy, w których sąd drugiej instancji powinien rozpoznać sprawę na skutek jej wniesienia. Określają je sformułowane w apelacji zarzuty i wnioski, które implikują zakres zaskarżenia, a w konsekwencji kognicję sądu apelacyjnego. Ponadto sąd drugiej instancji w ramach ustalonego stanu faktycznego stosuje z urzędu prawo materialne (por. uzasadnienie uchwały składu 7 sędziów Sądu Najwyższego z dnia 31 stycznia

2008 r., III CZP 49/07, OSNC 2008, nr 6, poz. 55). Dlatego sąd rozpoznający apelację powinien odnieść się do wszystkich tych zdarzeń i zarzutów zgłoszonych w postępowaniu apelacyjnym, które mogły spowodować skutki materialno-prawne.

Z kolei przepis art. 382 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. określa podstawę merytorycznego orzekania przez Sąd drugiej instancji, która obejmuje materiał dowodowy zebrany przez sąd pierwszej instancji oraz w postępowaniu apelacyjnym. Zebrany materiał w rozumieniu tego przepisu, to dowody przeprowadzone w sprawie oraz fakty powszechnie znane, znane sądowi urzędowo, fakty przyznane, a także objęte twierdzeniami jednej strony, co do których druga strona nie wypowiedziała się. Uregulowanie to nakłada na sąd drugiej instancji obowiązek dokonania ponownie własnych ustaleń, które mogą obejmować ustalenia sądu pierwszej instancji przyjęte za własne albo różnić się od tych już poczynionych, a następnie poddania ich ocenie pod kątem prawa materialnego. Sąd drugiej może zmienić ustalenia faktyczne stanowiące podstawę wydania orzeczenia co do istoty sprawy sądu pierwszej instancji bez przeprowadzenia postępowania dowodowego, uzasadniającego odmienne ustalenia, chyba że szczególne okoliczności wymagają ponowienia lub uzupełnienia tego postępowania (zob. uchwała składu 7 sędziów Sądu Najwyższego z dnia 23 marca 1999 r., III CZP 59/98, OSNC 1999, nr 7-8, poz. 124). Przepis ten ma charakter ogólnej dyrektywy określającej istotę postępowania apelacyjnego jako kontynuację merytorycznego rozpoznania sprawy. Może on stanowić usprawiedliwioną podstawę skargi kasacyjnej, o ile skarżący wykaże, że sąd drugiej instancji bezpodstawnie pominął część zebranego materiału, oraz że uchybienie to mogło mieć wpływ na wynik sprawy (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 5 kwietnia 2017 r., II CSK 554/16, nie publ. i powołane tam orzecznictwo).

Zakres wykorzystania opinii biegłych w postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób jest szeroki. O wadze i znaczeniu uzyskanych wyników z opinii biegłych świadczy to, że ustawodawca, wymieniając przykładowo okoliczności składające się według art. 14 ust. 1 ustawy z dnia 22 listopada 2013 r. na całokształt okoliczności branych przez sąd pod rozwagę, na pierwszym miejscu

wskazał opinię biegłych (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 19 stycznia 2017 r., II CSK 459/15, nie publ.).

Jak wynika z treści uzasadnienia zaskarżonego orzeczenia Sąd Apelacyjny, wbrew zarzutowi skargi kasacyjnej, objął podstawą faktyczną rozstrzygnięcia również wyniki uzyskane z dowodu z opinii drugiego zespołu biegłych sądowych z Zakładu Kryminologii Katedry Prawa Karnego Materialnego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu (...) i dokonał jej oceny w kontekście pozostałego materiału dowodowego zebranego w sprawie. Skarżący w skardze kasacyjnej w ramach podniesionego zarzutu naruszenia art. 382 k.p.c. w istocie zmierza do zakwestionowanie dokonanej przez Sąd drugiej instancji oceny dowodu z tej opinii, wskutek tego, że jej konkluzja nie zawierała kategoriernego ustalenia wysokiego czy bardzo wysokiego prawdopodobieństwa powrotu uczestnika do przestępstwa, lecz jedynie tego nie wykluczyła. Stosownie do art. 398³ § 3 k.p.c. podstawą skargi kasacyjnej nie mogą być zarzuty dotyczące oceny dowodów. Ponadto, należy zauważyć, że według art. 14 ust. 1 ustawy z dnia 22 listopada 2013 r. sąd dokonując oceny, czy jest konieczne zastosowanie wobec osoby stwarzającej zagrożenie nadzoru przewencyjnego albo umieszczenie jej w Krajowym Ośrodku Zapobiegania Zachowaniom Dysocjalnym, bierze pod uwagę całokształt okoliczności ustalonych w sprawie, a w szczególności uzyskane opinie biegłych, a także wyniki prowadzonego dotychczas postępowania terapeutycznego oraz możliwość efektywnego poddania się przez tą osobę postępowaniu terapeutycznemu na wolności. Jakkolwiek, opinia biegłych jest dowodem istotnym w tym zakresie, to określenie stopnia prawdopodobieństwa - w kategoriach wysokiego względnie bardzo wysokiego - popełnienia przez skazanego w przyszłości czynu zabronionego z użyciem przemocy lub groźby jej użycia, przeciwko zdrowiu lub wolności seksualnej, zagrożonego karą pozbawienia wolności, której górna granica wynosi co najmniej 10 lat, należy do sądu. W związku z tym, biegli sądowi mają poprzez opinię, obejmującą dane zawarte w jej części sprawozdawczej oraz wnioski, dostarczyć sądowi materiału do dokonania takiej kwalifikacji. Użyte w art. 14 ust. 2 i 3 ustawy z dnia 22 listopada 2013 r. terminy „wysokie prawdopodobieństwo” i „bardzo wysokie prawdopodobieństwo” są pojęciami prawnymi o charakterze ocennym,

bowiem ustawodawca nie określił ścisłych zasad obliczania występowania prawdopodobieństwa wyrażonego liczbowo (procentowo) na wzór matematycznego rachunku prawdopodobieństwa. Dlatego też w odniesieniu do dowodu z opinii biegłych zasadnicze znaczenie ma przedstawienie danych faktycznych dotyczących takiej osoby i ich oceny (z uwzględnieniem wiadomości specjalnych) co do występowania u niej zaburzeń w postaci upośledzenia umysłowego, zaburzenia osobowości lub zaburzenia preferencji seksualnych, ich charakteru oraz nasilenia (art. 11 w zw. z art. 1 pkt 3 ustawy z dnia 22 listopada 2013 r.). Natomiast konstruowania w naukach penalnych metody zmierzające do liczbowego ujęcia skali prawdopodobieństwa powrotu do przestępstwa (np. badanie VRAG/VRAG - R, czy systemem indywidualnej oceny kryminologicznej prof. Brunona Hołysta; według opinii Zakładu Kryminologii Katedry Prawa Karnego Materialnego i Kryminologii Wydziału Prawa i Administracji prognoza kryminologiczna powrotu uczestnika do popełnienia ciężkich przestępstw wynosi 29/32, czyli ok. 90,5%), należy uwzględniać przy ocenie zastosowania art. 14 ust. 2 i 3 ustawy z dnia 22 listopada 2013 r. jedynie pomocniczo, gdyż metody te nie są normatywnie usankcjonowane.

Należy zwrócić uwagę, że odnośnie do występowania u uczestnika zaburzeń w postaci osobowości dys socjalnej, jej podłoża i czynników ją kreujących oraz stopnia nasilenia, a także wyników dotychczasowego postępowania terapeutycznego stosowanego wobec uczestnika w kontekście okoliczności mających wpływ na jego przewidywane funkcjonowanie w społeczeństwie, a zatem co do przesłanek mających zasadnicze znaczenie przy kwalifikacji poziomu prawdopodobieństwa, o którym mowa w art. 14 ustawy z dnia 22 listopada 2013 r. opinie obu zespołów biegłych, tj. Ośrodka Ekspertyz Sądowych „M.” w K. oraz Zakładu Kryminologii Katedry Prawa Karnego Materialnego i Kryminologii Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu (...), są zbieżne.

Zgodnie z art. 14 ust. 3 ustawy z dnia 22 listopada 2013 r. sąd orzeka o umieszczeniu w Krajowym Ośrodku Zapobiegania Zachowaniom Dys socjalnym osoby stwarzającej zagrożenie, jeżeli charakter stwierdzonych zaburzeń psychicznych lub ich nasilenie wskazują, że jest to niezbędne ze względu na bardzo wysokie prawdopodobieństwo popełnienia czynu zabronionego

z użyciem przemocy lub groźbą jej użycia przeciwko życiu, zdrowiu lub wolności seksualnej, zagrożonego karą pozbawienia wolności, której górna granica wynosi co najmniej 10 lat.

Zastosowanie nadzoru prewencyjnego uwarunkowane jest ustaleniem, że charakter stwierdzonych zaburzeń psychicznych lub ich nasilenie wskazują, że zachodzi wysokie prawdopodobieństwo popełnienia przez taką osobę czynu zabronionego z użyciem przemocy lub groźbą jej użycia przeciwko życiu, zdrowiu lub wolności seksualnej, zagrożonego karą pozbawienia wolności, której górna granica wynosi co najmniej 10 lat. Z kolei przesłanką umieszczenia w Krajowym Ośrodku Zapobiegania Zachowaniom Dys socjalnym jest stwierdzenie, że charakter ujawnionych zaburzeń psychicznych lub ich nasilenie wskazują, że jest to niezbędne ze względu na bardzo wysokie prawdopodobieństwo popełnienia czynu zabronionego z użyciem przemocy lub groźbą jej użycia przeciwko życiu, zdrowiu lub wolności seksualnej, zagrożonego karą pozbawienia wolności, której górna granica wynosi co najmniej 10 lat.

Oceny tej sąd powinien dokonać na podstawie całokształtu okoliczności sprawy, w tym popełnionych przez uczestnika czynów, ich motywacji, związku ze stwierdzonymi zaburzeniami, z uwzględnieniem dotychczasowego przebiegu życia sprawcy oraz jego aktualnej sytuacji życiowej, wyników dotychczasowego postępowania terapeutycznego i możliwości jego podjęcia w warunkach wolnościowych (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 13 stycznia 2016 r., V CSK 455/15, OSNC 2016 nr 11, poz. 133 oraz z dnia 10 stycznia 2017 r., V CSK 483/15, nie publ.), zaś kryteriów rozróżnienia „wysokiego” i „bardzo wysokiego” prawdopodobieństwa może pomocniczo dostarczyć także wykładnia i dotychczasowa praktyka stosowania m.in. przepisów art. 93c pkt 4, art. 93g k.k., jak również art. 203 § 1 k.p.k., które posługują się pojęciem „wysokiego stopnia prawdopodobieństwa (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 23 marca 2017 r., V CSK 477/16, nie publ.). W piśmiennictwie prawniczym przyjmuje się, że wysokie prawdopodobieństwo popełnienia czynu zabronionego, o którym mowa w art. 14 ust. 2 tej ustawy, to taki stopień prawdopodobieństwa, który jest niedaleki od pewności, iż skazany dopuści się czynów określonych w tym przepisie.

Natomiast bardzo wysokie prawdopodobieństwo zachodzi wówczas, gdy nie tylko będzie ono większe niż wysokie, ale będzie wręcz graniczyć z pewnością.

Wyrokiem z dnia 20 lutego 1986 r. sygn. akt II K (...), Sąd Wojewódzki w O. skazał uczestnika na karę 15 lat pozbawienia wolności za to, że w dniu 5 stycznia 1985 r. w B., działając wspólnie i w porozumieniu z innym oskarżonym, przez wybite szyby w oknie piwnicznym, dokonał włamania do domu mieszkalnego stanowiącego własność S.K. , skąd z pomieszczeń znajdujących się na parterze budynku zabrał w celu przywłaszczenia dwie pary rękawic skórzanych, skórzany futerał na klucze, obrączki z tombaku oraz odznaczenia państwowe i regionalne, po czym działając w celu rabunkowym weszli na piętro budynku i wtargnęli do pokoju, gdzie znajdował się pokrzywdzony i jego konkubina i tam, posługując się niebezpiecznymi narzędziami w postaci noża i pistoletu sterroryzowali wymienionych, żądając równocześnie wydania pieniędzy polskich i USD, przy czym uczestnik działając w celu pozbawienia S.K. życia, zadał mu rękojęścią i ostrzem noża szereg silnych uderzeń w głowę i inne części ciała, powodując liczne obrażenia ciała, w tym stanowiące chorobę zazwyczaj zagrażającą życiu, wieloodłamowe złamanie kości ciemieniowych czaszki z wgłębieniem, połączone z ogniskowym stłuczeniem mózgu, z tym, że zamierzonego celu w zakresie rabunku sprawcy nie osiągnęli z uwagi na to, że pokrzywdzony nie wskazał im miejsca ukrycia pieniędzy, a nadto oskarżeni zmuszeni byli wycofać się w związku z poważnym przypadkowym zranieniem współsprawcy, zaś życie S.K. uratowało udzielenie mu natychmiastowej pomocy lekarskiej, przy czym uczestnik czynu tego dopuścił się w ciągu pięciu lat po odbyciu kar pozbawienia wolności w wymiarze przekraczającym 6 miesięcy, orzeczonych za umyślne przestępstwa podobne. Powyższy wyrok w odniesieniu do tego przestępstwa i orzeczonej za niego kary został utrzymany w mocy wyrokiem Sądu Najwyższego z dnia 18 maja 1987 r. (zmiana dotyczyła uchylenia orzeczenia o łącznej karze pozbawienia wolności w związku z umorzeniem postępowania karnego o przestępstwo z art. 286 k.k., tj. posiadania przez uczestnika bez wymaganego zezwolenia pistoletu, na zasadzie art. 5 ust. 2 ustawy z dnia 17 lipca 1986 r. o szczególnym postępowaniu wobec sprawców niektórych przestępstw).

Wyrokiem z dnia 13 września 1996 r., III K (...), Sąd Wojewódzki w S. skazał uczestnika na karę 10 lat pozbawienia wolności, za to, że w dniu 29 kwietnia 1993 r. (uczestnik ukrywał się wraz z innymi recydywistami po niepowrocie z przepustek lub przerw w odbywanych karach pozbawienia wolności), działając wspólnie i w porozumieniu z innymi sprawcami, w warunkach recydywy, po uprzednim pobiciu doręczycielki pocztowej m.in. przez uczestnika, przez uderzenie jej tępym narzędziem w tył głowy oraz twarz, w wyniku których to uderzeń doznała ona złamania kości nosowych i wstrząśnienia mózgu, a zatem rozstroju zdrowia na okres przekraczający 7 dni, wraz z dwoma pozostałymi sprawcami zabrał w celu przywłaszczenia pieniądze i ruchomości, a na miejsce zdarzenia przyjechali i zbiegli po napadzie samochodem kierowanym przez innego sprawcę, a ponadto na karę 7 lat pozbawienia wolności, za to, że działając wspólnie i w porozumieniu z innymi sprawcami w dniu 11 maja 1993 r., grożąc natychmiastowym użyciem broni palnej, którą przystawili do brzucha pokrzywdzonej, zabrali w celu przywłaszczenia ze sklepu pieniądze, a także na karę 5 lat pozbawienia wolności za to, że tego samego dnia działając wspólnie i w porozumieniu z innymi sprawcami, po uprzednim uderzeniu w tył głowy i spowodowaniu utraty przytomności pokrzywdzonego, czym narazili go na bezpośrednie niebezpieczeństwo ciężkiego uszkodzenia ciała, a następnie zabrali w celu przywłaszczenia pieniądze. W związku jeszcze z innymi przestępstwami, za które uczestnik został skazany, Sąd Wojewódzki powołanym wyrokiem wymierzył mu karę łączną 15 lat pozbawienia wolności. Wyrok ten został utrzymany w mocy wyrokiem Sądu Apelacyjnego w (...) z dnia 13 lutego 1997 r., sygn. akt II AKa (...).

W opiniach psychiatryczno-psychologicznych wydanych w trakcie postępowania wykonawczego (art. 9 ustawy z dnia 22 listopada 2013 r.), jak i w postępowaniu sądowym w tej sprawie (przez dwa zespoły, które stosowały odmienne metody badawcze, a wskutek tego dokonana przez Sąd drugiej instancji ocena prognozy przyszłego zachowania uczestnika mierzona w kategorii wysokiego, względnie bardzo wysokiego prawdopodobieństwa jest wszechstronna), biegli stwierdzili u uczestnika zaburzenia osobowości o charakterze dys socjalnym, które postępują, zaś podejmowanie w stosunku do niego działania terapeutyczne nie przyniosły efektu w związku z tym, że

wykazywał on na tej płaszczyźnie oddziaływań resocjalizacyjnych nie tylko bierność, ale i opór w związku z negatywnym nastawieniem do potrzeb udziału w realizacji indywidualnego i grupowego programu terapeutycznego (psychokorekcyjnego), a przez to nie ma motywacji do pracy nad sobą w zakresie przejawianych deficytów. W czasie odbywania kary pozbawienia wolności nie wykształcił konstruktywnych mechanizmów obronnych i prezentuje sztywność oraz niezmienność postaw, czym doprowadził do utrwalenia postawy braku odpowiedzialności i lekceważenia norm, reguł oraz zobowiązań społecznych. Występują u niego deficyty w sferze relacji społecznych, zwłaszcza wroga, agresywna postawa wobec ludzi. Wskutek przejawiania impulsywności i reakcji nadmiarowej jego sfera emocjonalno - popędowa jest zaburzona. Ma małą tolerancję frustracji i niski próg wyzwalania agresji, w tym zachowań gwałtownych. Nie ma wglądu we własne mechanizmy zachowań, a także brakuje mu krytycyzmu w ocenie swoich zachowań. Nie przeżywa winy w związku ze swoim nagannym postępowaniem, wręcz przeciwnie, czuje się ofiarą, uważa, że jest szykanowany i wykazuje postawę roszczeniową. Uczestnik nie ma wykształcenia ani doświadczenia zawodowego.

W tych okolicznościach, skoro uczestnik nie osiągnął jakichkolwiek pozytywnych efektów w zakresie oddziaływania terapeutycznego na skutek ewidentnie pasywnej postawy, to nie ulega wątpliwości, że prawdopodobieństwo popełnienia przez niego czynu zabronionego z użyciem przemocy lub groźbą jej użycia przeciwko życiu, zdrowiu, zagrożonego karą pozbawienia wolności, której górna granica wynosi co najmniej 10 lat, jest bardzo wysokie w rozumieniu art. 14 ust. 3 ustawy z dnia 22 listopada 2013 r. Wszak brak widocznych postępów terapeutycznych oznacza w istocie rzeczy, że uczestnik po odbyciu kary pozbawienia wolności ma taką dys socjalną osobowość jaka cechowała go w momencie popełniania przestępstw, za które został skazany przywołanymi wyżej wyrokami sądów karnych. Przestępstwa rozboju, w tym z użyciem broni palnej z 1993 r. zostały przez niego popełnione w czasie odbywania kary 15 lat pozbawienia wolności orzeczonej za rozbój z użyciem niebezpiecznych narzędzi i usiłowanie zabójstwa (a miało to miejsce w czasie, gdy wraz z innymi sprawcami ukrywał się po niepowróceniu z przepustek lub przerw w odbywanych karach

pozbawienia wolności). Należy nadmienić, że uczestnik urodzony w 1961 r., w okresie od uzyskania pełnoletniości (1979 r.) do zakończenia odbywania kary pozbawienia wolności (marzec 2017 r.), ponad 90% życia spędził w warunkach izolacyjnych. W tej sytuacji, jeśli uczestnik wykazał opór przeciwko wdrażanym w stosunku do niego zabiegom terapeutycznym w warunkach pozbawienia wolności, to możliwość efektywnego poddania się przez niego postępowaniu terapeutycznemu na wolności (art. 14 ust. 1 *in fine* ustawy z dnia 22 listopada 2013 r.) jest iluzoryczna, tym bardziej, że nie ma on realnych i konstruktywnych planów na właściwe funkcjonowanie w społeczeństwie, które mógłby urzeczywistnić sam, względnie przy pomocy konkretnych osób, które przyjęłyby go na mieszkanie i udzieliły trwałego wsparcia materialnego i emocjonalnego. Doraźna pomoc pewnych osób, która jest również wątpliwa (zważywszy na deficyty uczestnika w relacjach międzyludzkich i wolę dominacji nad innymi) nie jest wystarczająca. Z tych przyczyn, Sąd drugiej instancji prawidłowo uznał, iż konieczne jest umieszczenie uczestnika w Krajowym Ośrodku Zapobiegania Zachowaniom Dysocjalnym, w którym zostanie on objęty odpowiednim postępowaniem terapeutycznym w celu poprawy stanu jego zachowania w stopniu umożliwiającym funkcjonowanie w społeczeństwie w sposób niestwarzający zagrożenia życia i zdrowia innych osób (art. 25 ustawy z dnia 22 listopada 2013 r.). Wynikająca z osobowości dysocjalnej niepodatność na oddziaływanie terapeutyczne nie mogła być argumentem za orzeczeniem w stosunku do uczestnika jedynie nadzoru prewencyjnego, albowiem nadrzędnym celem ustawy z dnia 22 listopada 2013 r. jest ochrona społeczeństwa przed osobami z osobowością dysocjalną, których charakter i nasilenie jest tego rodzaju, że zachodzi bardzo wysokie prawdopodobieństwo popełnienia przez takie osoby czynu zabronionego z użyciem przemocy lub groźbą jej użycia przeciwko życiu, czy zdrowiu, zagrożonego karą pozbawienia wolności, której górna granica wynosi co najmniej 10 lat, przy czym jeżeli w warunkach Krajowego Ośrodka Zapobiegania Zachowaniom Dysocjalnym zostaną zrealizowane cele terapeutyczne, w stopniu umożliwiającym jej funkcjonowanie w społeczeństwie w sposób niestwarzający zagrożenia życia lub zdrowia innych osób, wówczas zaistnieją podstawy do

orzeczenia o wypisaniu takiej osoby z tego Ośrodka (art. 46 ustawy z dnia 22 listopada 2013 r.).

Mając na względzie powyższe, Sąd Najwyższy orzekł na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. w zw. z art. 2 ust. 3 ustawy z dnia 22 listopada 2013 r. i art. 13 § 2 k.p.c., a o wynagrodzeniu należnym pełnomocnikowi z urzędu orzeczono na podstawie art. 29 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 26 maja 1982 r. - Prawo o advokaturze (j.t. Dz. U. 2016, poz. 1999, ze zm.) w zw. z § 4 ust. 1 i 3, § 14 ust. 1 pkt 3, § 16 ust. 4 pkt 1 oraz § 2 pkt. 2, § 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu (Dz. U. poz. 1714).

jw